

Załącznik nr 3: Ramowy program oddziaływań korekcyjno-edukacyjnych dla osób stosujących przemoc w rodzinie

Spis treści

1. Podstawy prawne	1
2. Podstawy teoretyczne	2
3. Cel programu	4
4. Adresaci programu	5
5. Realizatorzy programu w województwie lubelskim	5
6. Działania	6
7. Wskazówki dla realizatorów programu	7
8. Zasady realizacji programu	7
9. Zasady monitorowania i ewaluacji działań wynikających z realizacji programu.....	10

1. Podstawy prawne

Podstawy prawne ramowego programu oddziaływań korekcyjno-edukacyjnych dla osób stosujących przemoc w rodzinie to ustawa z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie – w szczególności przepisy: art. 6 ust. 6. oraz art. 4 ww. ustawy, w związku z art. 6 ust. 1 ww. ustawy.

Przy opracowaniu dokumentu uwzględniono również:

- art. 207 § 1 Kodeksu karnego „Kto znęca się fizycznie lub psychicznie nad osobą najbliższą lub nad inną osobą pozostającą w stałym lub przemijającym stosunku zależności od sprawcy albo nad małoletnim lub osobą nieporadną ze względu na jej stan psychiczny lub fizyczny, podlega karze pozbawienia wolności od 3 miesięcy do lat 5.”
- Uchwała nr 183 Rady Ministrów z dnia 21 grudnia 2021 r. w sprawie ustanowienia Krajowego Programu Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie na rok 2022 (M.P. poz. 1204).
- Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 13 września 2011 r. w sprawie procedury „Niebieskie Karty” oraz wzorów formularzy „Niebieska Karta” (Dz.U. nr 209, poz. 1245).
- Rozporządzenie Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 22 lutego 2011 r. w sprawie standardu podstawowych usług świadczonych przez specjalistyczne ośrodki wsparcia dla ofiar przemocy w rodzinie, kwalifikacji osób zatrudnionych w tych ośrodkach, szczegółowych kierunków prowadzenia oddziaływań korekcyjno-edukacyjnych wobec osób stosujących

przemoc w rodzinie oraz kwalifikacji osób prowadzących oddziaływania korekcyjno-edukacyjne (Dz.U. Nr 50, poz. 259).

2. Podstawy teoretyczne

Sprawcy przemocy często są osobami o chwiejnej strukturze osobowości i specyficznych predyspozycjach temperamentalnych. Osoby te często charakteryzuje niskie poczucie własnej wartości, brak umiejętności radzenia sobie z emocjami. Często to osoby z doświadczeniami podlegania lub/i obserwacji przemocy w swojej osobistej historii. Jednostki stosujące przemoc, zazwyczaj mają kłopoty w radzeniu sobie z sytuacjami większego pobudzenia emocjonalnego. Niezależnie od wymienionych wyżej indywidualnych predyspozycji, można określić pewne wspólne mechanizmy funkcjonowania sprawcy przemocy¹.

Podstawowym mechanizmem jest zaprzeczanie, które może przyjąć różne formy:

- Zaprzeczanie przemocy: osoba stosująca przemoc zaprzecza, że stosuje przemoc. Charakterystyczne jest tu twierdzenie, że osoba doznająca przemocy wymyśliła historię przemocy, po to by sprawcę przemocy ukarać, zniszczyć, pogrzyżyć. Sprawca potrafi też zaprzeczać, że to on dominuje w relacji. Wskazuje, że to on jest podporządkowany, że nie pamięta historii przemocy;
- Zaprzeczanie odpowiedzialności: jeżeli osoba stosująca przemoc jednak przyzna się do popełnionych czynów, zwykle tłumaczy je jako skutek działania innych czynników np. stosowania używek: alkoholu, narkotyków. Może też obwiniać osobę doznającą przemocy, twierdząc, że przemoc była prowokacją z jej strony. Może też twierdzić że utraciła kontrolę nad emocjami o czym mogą świadczyć stwierdzenia w wypowiedziach typu: „uderzyłem/am, ale tylko dlatego, że byłem/am pijany/a” lub „gdyby się nie odzywał/a, nie denerwował/a mnie to ja bym się nie zdenerwował/a i nie uderzył/a”;
- Zaprzeczanie częstotliwości, intensywności: polega na minimalizowaniu swojego agresywnego zachowania. Sprawca okłamuje otoczenie, siebie, partnera, poprzez pomniejszanie powagi sytuacji. Możemy to uchwycić w stwierdzeniach typu: „nie biłem/am aż tak często jak mówi” lub „nie uderzałem/am tak mocno jak opowiada”. Osoba stosująca przemoc może też twierdzić, że działanie przemocowe nie było intencjonalne, a opowieści osoby pokrzywdzonej są przesadzone;
- Zaprzeczanie konsekwencjom: osoba stosująca przemoc pomniejsza lub odmawia zobaczenia efektów swojego zachowania, nie chce widzieć zadanych ran, odmawia konfrontacji z ofiarą. Zaprzecza informacjom na temat tego, że jej działania wywołują lub

¹ Spurek S. *Izolacja sprawcy od ofiary...*

wzmagają lęk u dzieci i innych członków rodziny. Zachowanie takie prowadzi do wzrostu niechęci do ofiary, wzmacnia agresję sprawcy i zwiększa zależność ofiary od sprawcy.

Przemoc domowa ma wpływ na każdy z elementów systemu rodzinnego. Długofalowe skutki przemocy pozostają w psychice osoby doznającej przemocy, świadków, jak również samego sprawcy. Stwierdzenie, że przemoc rodzi przemoc jest prawdziwe jeśli uświadomimy sobie, że prawie wszystkie osoby stosujące przemoc w dzieciństwie i/lub młodości były osobami doświadczającymi przemocy (bicia, zaniedbywania, molestowania itp.). To potwierdza tezę o międzypokoleniowej transmisji stosowania przemocy, ale również jej podlegania. Stąd tak istotne jest żeby oddziaływanie na sprawców opierały się na terapii skoncentrowanej na nabywaniu umiejętności radzenia sobie z emocjami, dotyczącymi zarówno aktualnej sytuacji, ale także związanej w przeżytych doświadczeniach.

Przyczyny stosowania przemocy

W literaturze przedmiotu przyczyny stosowania i podlegania przemocy rozpatrywane są wieloaspektowo². Łączy się tu wpływ czynników psychologicznych, biologicznych, socjologicznych. Mając powyższe na uwadze, możemy stwierdzić, że występowanie przemocy pozostaje w związku z:

- **obowiązującymi normami kulturowymi i społecznymi.** Chodzi tu m.in. o przekonanie o prawie do dominacji (zarówno rodziców nad dzieckiem, jak i mężczyzn nad kobietami), społeczne przyzwolenie na bicie dzieci, hierarchiczny i autorytarny model rodziny, silne normy dotyczące prawa do prywatności, stereotypowe wzorce męskości;
- **nadużywaniem alkoholu,** w tym picie ryzykowne, uzależnienie do alkoholu. Potocznie uważa się, że alkohol „wywołuje” agresję i przemoc. Jest to pozorna zależność, ponieważ alkohol łączy się ze zjawiskiem przemocy w sposób pośredni. Chodzi tu o to, że alkohol osłabia mechanizmy kontroli zachowania i tym samym toruje drogę przemocy. Zaburzona ocena sytuacji powoduje błędną interpretację zachowania innych osób i dlatego staje się często przyczyną do reagowania złością i gniewem. Efektem mogą być konflikty z prawem, utrata pracy, kłopoty małżeńskie;
- **podeszłym wiekiem.** W rodzinach z „historią przemocową” wzrasta ryzyko występowania przemocy wobec osób starszych. Czynniki sprzyjające występowaniu przemocy to: wzajemna zależność członków rodziny, dzielenie wspólnego mieszkania, fizyczne i psychiczne obciążenie opiekuna, izolacja społeczna rodziny, złe warunki socjalno-ekonomiczne;

² Pospiszyl I. *Razem przeciwko przemocy*, Wydawnictwo Akademickie Żak, Warszawa 1999.

- **niepełnosprawnością.** Jest to czynnik ryzyka, ponieważ osoba stosująca przemoc ma ewidentną przewagę nad osobą niepełnosprawną, a osoby te są często zdane na opiekę rodziny;
- **sytuacją socjalno-ekonomiczną rodziny.** Zła sytuacja ekonomiczna wywołuje stres, frustrację co może być istotnym czynnikiem sprzyjającym występowaniu przemocy. Możemy tu wskazać takie problemy jak bezrobocie, kłopoty finansowe, mieszkaniowe, zdrowotne;
- **dziedziczeniem wzorca przemocy.** Dzieci, które wychowują się w rodzinach przemocowych, w których krzywdzi się bliskich mają częściej tendencję do stosowania bądź podlegania przemocy w życiu dorosłym. Dziecko, które przyswaja sobie agresywne zachowania dorosłych, uczy się, że przemoc to najlepszy i najbardziej skuteczny sposób rozwiązywania konfliktów;
- **predyspozycjami osobowościowymi.** Wśród wielu czynników związanych z osobowością można wymienić brak lub osłabioną kontrolę impulsów. Może się to objawiać nieumiejętnością radzenia sobie z napięciem, złością i niekontrolowaniem agresji;
- **zaburzeniami psychicznymi** wywołanymi stanem chorobowym bądź doświadczeniami kryzysu psychicznego. Problemy psychiczne mogą być przyczyną występowania zachowań społecznych.

Osoba stosująca przemoc, doświadcza wielu korzyści płynących z takiego zachowania dla własnego funkcjonowania. Przemoc stosowana przez sprawcę zwykle doprowadza do zahamowania niechcianej reakcji u ofiary. Korzyścią jest też dodatkowo uzyskanie przewagi nad drugą osobą, ma to wpływ na podniesienie samooceny u sprawcy. Korzyścią psychologiczną dla sprawcy jest też poczucie przejęcia kontroli nad otoczeniem.

3. Cel programu

Cel ogólny programu: Zmiana/zatrzymanie zachowań przemocowych osoby stosującej przemoc w rodzinie w kierunku powstrzymania jej przed dalszym stosowaniem przemocy.

Cele szczegółowe:

1. Rozwijanie umiejętności samokontroli i współżycia w rodzinie.
2. Kształtowanie umiejętności w zakresie wychowywania dzieci bez używania przemocy.
3. Uznanie przez osobę stosującą przemoc w rodzinie swojej odpowiedzialności za stosowanie przemocy.
4. Zdobywanie i poszerzanie wiedzy na temat mechanizmów powstawania przemocy w rodzinie.
5. Zdobywanie umiejętności komunikowania się i rozwiązywania konfliktów w rodzinie bez stosowania przemocy.

6. Uzyskanie informacji o możliwościach podejmowania działań terapeutycznych.

4. Adresaci programu

Zgodnie z § 5 rozporządzenia wymienionego w punkcie I.4 oddziaływania korekcyjno-edukacyjne wobec osób stosujących przemoc w rodzinie są kierowane w szczególności do:

- Osób skazanych za czyny związane ze stosowaniem przemocy w rodzinie, odbywających karę pozbawienia wolności w zakładach karnych albo wobec których sąd warunkowo zawiesił wykonanie kary, zobowiązując je do uczestnictwa w oddziaływaniach korekcyjno-edukacyjnych.
- Osób stosujących przemoc w rodzinie, które uczestniczą w terapii leczenia uzależnienia od alkoholu lub narkotyków, lub innych środków odurzających, substancji psychotropowych albo środków zastępczych, dla których oddziaływania korekcyjno-edukacyjne mogą stanowić uzupełnienie podstawowej terapii.
- Osób, które w wyniku innych okoliczności zgłoszą się do uczestnictwa w programie korekcyjno-edukacyjnym.

5. Realizatorzy programu w województwie lubelskim

Ustawa o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie, wskazuje że opracowanie i realizacja programów oddziaływań korekcyjno-edukacyjnych dla osób stosujących przemoc w rodzinie należy do zadań zleconych z administracji rządowej realizowanych przez powiat. Powiat może zlecić opracowanie i realizację programu oddziaływań korekcyjno-edukacyjnych dla osób stosujących przemoc w rodzinie w trybie przewidzianym w ustawie z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie podmiotom wymienionym w art. 3 tejże ustawy.

Realizacja Programów oddziaływań korekcyjno-edukacyjnych wobec osób stosujących przemoc w rodzinie powinna być prowadzona przez osoby, które:

- ukończyły studia II stopnia na jednym z kierunków: psychologia, pedagogika, pedagogika specjalna, nauki o rodzinie, politologia, nauki społeczne w zakresie pedagogiki opiekuńczo-wychowawczej, resocjalizacji lub pracy socjalnej, albo innym kierunku uzupełnionym studiami podyplomowymi w zakresie psychologii, pedagogiki, resocjalizacji,
- posiadają zaświadczenie o ukończeniu szkoleń w zakresie przeciwdziałania przemocy w rodzinie w wymiarze co najmniej 100 godzin, w tym w wymiarze 50 godzin w zakresie pracy z osobami stosującymi przemoc w rodzinie,
- mają udokumentowany co najmniej 3-letni staż pracy w instytucjach realizujących zadania na rzecz przeciwdziałania przemocy w rodzinie.

Ponadto zaleca się aby:

- oddziaływania korekcyjno–edukacyjne prowadzone były przez dwie osoby odmiennej płci,
- osoby prowadzące oddziaływania korekcyjno-edukacyjne miały możliwość korzystania z superwizji, co pomoże przeciwdziałać wypaleniu zawodowemu.

6. Działania

Działania podejmowane w ramach programu powinny odpowiadać celom szczegółowym, dlatego możemy tu je wymienić. Są to działania:

- w zakresie kształtowania samokontroli i współżycia w rodzinie:
 - edukacja w zakresie przekonań, które prowadziły do stosowania przemocy, które mają w efekcie doprowadzić do nabycia zachowań prospołecznych,
 - przekazywanie informacji na temat podziału ról w rodzinie,
 - edukacja w zakresie prawidłowego działania rodziny;
- w zakresie prawidłowych postaw rodzicielskich:
 - organizowanie różnych form doskonalenia jak również umiejętności rodzicielskich i wychowawczych, kształtowanie prawidłowych postaw rodzicielskich,
 - praca nad relacjami z głównym nastawieniem na relacje z dzieckiem w zakresie dbałości o jego potrzeby oraz wspieranie rozwoju, wyrównywanie deficytów;
- przygotowujące osoby stosujące przemoc w rodzinie do przyjęcia odpowiedzialności za stosowanie przemocy:
 - konsultacje indywidualne – diagnoza zgłaszanych problemów, omówienie rozwiązań stosowanych do tej pory oraz konsekwencji z nich wynikających jakie poniosła rodzina i sam sprawca przemocy;
- w zakresie edukacji na temat mechanizmów powstawania przemocy w rodzinie:
 - prowadzenie działań edukacyjnych na temat mechanizmów powstawania przemocy w rodzinie,
 - udostępnianie materiałów edukacyjnych na temat przemocy w rodzinie,
 - powyższe oddziaływania edukacyjne powinny być uzupełniane oddziaływaniami systemowymi;
- w zakresie komunikowania się i rozwiązywania konfliktów w rodzinie bez stosowania przemocy:
 - zajęcia z zakresu efektywnych sposobów komunikowania, ze szczególnym uwzględnieniem umiejętności rozmawiania o przeżywanych uczuciach i emocjach,

- edukacja i konsultacje w zakresie poszukiwania skutecznych i konstruktywnych rozwiązań polepszających jakość życia,
- zajęcia z zakresu konstruktywnych sposobów rozwiązywania konfliktów,
- organizowanie różnych form doskonalenia umiejętności pomocnych w sytuacjach silnego stresu;
- informacyjne w zakresie możliwości podejmowania działań terapeutycznych:
- konsultacje indywidualne lub rozpowszechnianie materiałów edukacyjnych oraz informacji teleadresowych o podmiotach udzielających pomocy, prowadzenie poradnictwa zapobiegającego przemocy w rodzinie.

7. Wskazówki dla realizatorów programu

1. Programy oddziaływań korekcyjno-edukacyjnych dla osób stosujących przemoc w rodzinie – zwane dalej Programami, powinny stanowić część systemu przeciwdziałania przemocy w rodzinie na terenie każdego powiatu lub gminy oraz uzupełniać różne formy interwencji prawnych i administracyjnych podejmowanych wobec osób stosujących przemoc.
2. Programy powinny być kompleksowe, co oznacza uwzględnienie działań psychologicznych, edukacyjnych i socjalizacyjnych, ukierunkowanych na zmianę zachowań i przekonań u osób stosujących przemoc. Osoby stosujące przemoc, powinny w wyniku tych oddziaływań przeformułować swoje przekonania oraz nabyć wiedzę i umiejętności, które zmniejszą ryzyko dalszego stosowania przez nie przemocy oraz zwiększą ich zdolność do samokontroli agresywnych zachowań i do konstruktywnego współżycia w rodzinie.
3. Formy organizacji i realizacji oraz zawartość Programów oddziaływań korekcyjno-edukacyjnych wobec osób stosujących przemoc w rodzinie powinny przyjmować jako najwyższy priorytet zasadę ochrony bezpieczeństwa, autonomii i dobra osób doznających przemocy.
4. Oddziaływań korekcyjno-edukacyjnych wobec osób stosujących przemoc w rodzinie nie należy prowadzić w miejscach, w których udziela się pomocy i wsparcia osobom doświadczającym przemocy w rodzinie.
5. Uczestnictwo w Programie nie stanowi osobistej psychoterapii osoby stosującej przemoc, jest jedynie oddziaływaniem korygującym jej niepożądane i szkodliwe zachowania.

8. Zasady realizacji programu

1. Realizacja oddziaływań korekcyjno-edukacyjnych wobec osób stosujących przemoc w rodzinie, jest jednym z elementów systemowego podejścia do problemu zapobiegania i zwalczania przemocy w rodzinie. Oddziaływania korekcyjno-edukacyjne powinny współgrać

z pozostałymi elementami systemu przeciwdziałania przemocy w rodzinie. Realizatorzy Programów powinni uwzględniać specyfikę grupy, z którą pracują, dostosować Program do potrzeb osób uczestniczących, uwzględniając jednocześnie diagnozę społeczną zjawiska przemocy w rodzinie na obszarze, w którym Program jest realizowany.

2. Opracowując Program należy kierować się uniwersalnymi wskazówkami wynikającymi z dotychczasowej praktyki i wiedzy na temat zjawiska przemocy w rodzinie. W związku z powyższym Program powinien odnosić się do następujących zagadnień:

- a) podstawowym priorytetem powinno być bezpieczeństwo osób doznających przemocy w rodzinie,
- b) należy promować wysokie standardy etyczne i pragmatyczne oparte na aktualnej wiedzy i badaniach,
- c) należy dbać o to, by Programy przyczyniały się do faktycznych zmian w przekonaniach i zachowaniach osób stosujących przemoc w rodzinie będących uczestnikami Programów oraz zwiększały ich poczucie odpowiedzialności za własne czyny,
- d) należy zachęcać do utrzymywania współpracy i komunikacji między osobami prowadzącymi Programy dla osób stosujących przemoc a osobami prowadzącymi Programy i/lub placówkami zajmującymi się pomaganiem osobom doznającym przemocy w rodzinie na danym terenie.

3. Zawartość merytoryczna Programów powinna koncentrować się wokół następujących elementów:

a) Program w części edukacyjnej powinien:

- dostarczać informacje umożliwiające uczestnikom zrozumienie dynamiki przemocy,
- konfrontować wszystkie przekonania, przy pomocy których osoby stosujące przemoc usprawiedliwiają stosowanie przemocy i umniejszają stosowaną przez siebie przemoc,
- uczyć osoby stosujące przemoc w jaki sposób ich zachowanie krzywdząco wpływa na członków ich rodziny i na ich wzajemne relacje oraz przygotowywać ich do wzięcia pełnej odpowiedzialności moralnej i psychologicznej za swoje czyny, a także do rozpoczęcia pozytywnych zmian w ich relacjach osobistych.

b) Program powinien stwarzać osobom stosującym przemoc warunki do uczenia się rozpoznawania i zmiany systemu przekonań i nastawień emocjonalnych, które inicjują i wzmacniają stosowanie przez nich przemocy. Ponadto powinien promować wartości i postawy, które stanowią konstruktywną alternatywę wobec wartości i postaw wspierających przemoc.

- c) Uczestnicy powinni otrzymać możliwość ćwiczenia konstruktywnych form myślenia i reagowania, służących skutecznej kontroli nad szkodliwymi zachowaniami oraz sprzyjających odpowiedzialnemu podejmowaniu decyzji w sytuacjach konfliktowych i utrzymywaniu egalitarnych relacji międzyludzkich bez przemocy.
- Podstawowe treści edukacyjne powinny uwzględniać założone cele Programu, być dostosowane do czasu jego trwania i specyfiki uczestników.
 - Należy dostosowywać formy pracy korekcyjnej do potrzeb uczestników. W tym zakresie rekomenduje się, aby podstawową formą pracy były spotkania grupowe, jednak pożądane jest prowadzenie również pracy indywidualnej.
 - Zajęcia wchodzące w skład programu powinny być prowadzone w małych grupach, których wielkość pozwoli na sprawne ich realizowanie oraz umożliwi wykonywanie w trakcie programu ćwiczeń praktycznych mających na celu zmianę zachowań i postaw związanych z przemocą oraz rozwijających umiejętność samokontroli i konstruktywnego współżycia u uczestników oddziaływań.
 - Program powinien określać warunki jakie musi spełnić jego uczestnik, aby go ukończyć. W związku z tym w warunkach należy uwzględniać, co najmniej liczbowy bądź procentowy obowiązkowy poziom obecności na zajęciach niezbędny do ukończenia programu. W programie należy opisać okoliczności, które mogą spowodować wykluczenie osoby z uczestnictwa w oddziaływaniach.
 - Uczestnicy programu korekcyjno-edukacyjnego w ramach jasno określonych zasad powinny przyjąć i podpisać kontrakt, w którym zaakceptują reguły uczestnictwa w programie (w szczególności: warunki jakie należy spełnić, by program ukończyć oraz okoliczności powodujące wykluczenie z programu), zobowiązać się do niestosowania przemocy i poszanowania zasad współżycia społecznego oraz rozpocząć udział w spotkaniach grupowych oddziaływań korekcyjno-edukacyjnych.
 - Osoby, u których zostało rozpoznane uzależnienie od alkoholu lub narkotyków lub innych środków odurzających, substancji psychotropowych albo środków zastępczych, kieruje się w pierwszej kolejności na terapię uzależnienia. Uczestnikami programu nie mogą być osoby z poważnymi zaburzeniami emocjonalnymi, w szczególności z zaburzeniami osobowości antyspołecznej oraz zaburzeniami osobowości pogranicznej, gdyż ich udział w programie mógłby tworzyć poważne przeszkody w realizacji zajęć edukacyjno-korekcyjnych.
 - Wskazane jest żeby czas trwania programu wynosił około 60 godzin. Jednak jest to ogólne zalecenie, i czas ten może zostać pomniejszony dla danego uczestnika zakładając jednak, że w programie uwzględniono wszystkie treści programowe wymienionych w pkt 3.

- Zajęcia powinny odbywać się w maksymalnie cotygodniowych odstępach czasu. W praktyce długość cykli korekcyjno-edukacyjnych będzie uzależniona od rodzaju i specyfiki grupy uczestników.
- W Programie powinno uwzględnić się badanie ewaluacyjne uczestników dotyczące przebiegu i efektów oddziaływań.
- Uczestnicy programu powinni być monitorowani pod względem zachowań związanych z przemocą zarówno w trakcie trwania programu jak też przez okres do 3 lat po jego ukończeniu.
- Program korekcyjno-edukacyjny należy opracowany na piśmie i stanowić odrębny dokument. Przebieg realizacji programu jak też oddziaływania ewaluacyjne i monitorujące również należy dokumentować.
- Realizatorzy Programów powinni kierować się zasadą poufności i ochrony danych osobowych. Uzyskiwanie informacji od uczestników programu dotyczących ich życia osobistego powinno być objęte ochroną z wyjątkiem informacji wskazujących na popełnianie czynów zabronionych przez prawo.

9. Zasady monitorowania i ewaluacji działań wynikających z realizacji programu

Przebieg i efekty Programów oddziaływań korekcyjno-edukacyjnych wobec osób stosujących przemoc w rodzinie powinny być objęte działaniami monitorującymi i ewaluacyjnymi, prowadzonymi przez powiat lub podmioty, którym powiat zlecił realizację prowadzenia oddziaływań korekcyjno-edukacyjnych, a wyniki tych działań powinny być wykorzystywane w pracach nad doskonaleniem i upowszechnianiem dalszych metod oddziaływań korekcyjno-edukacyjnych. W tym celu rekomenduje się aby Programy zawierały opis systemu umożliwiającego monitorowanie zachowania związanego z przemocą w rodzinie u osób uczestniczących w Programie, w trakcie trwania Programu i po jego zakończeniu. Monitoring powinien zawierać dane: podmiotów realizujących program, liczbę osób przystępujących do uczestnictwa w programach oddziaływań korekcyjno-edukacyjnych oraz liczbę osób, które ukończyły programy oddziaływań korekcyjno-edukacyjnych. Badanie skuteczności programów oddziaływań korekcyjno-edukacyjnych powinno być prowadzone przez okres 3 lat po ukończeniu Programu. Rekomenduje się, aby realizatorzy Programów utrzymywali kontakt z osobami pokrzywdzonymi przez uczestników niniejszych Programów. Formy tego kontaktu powinny chronić bezpieczeństwo osób doznających przemocy i dostarczać rzetelnych informacji o zachowaniu uczestników Programu wobec członków swej rodziny. Monitoring powinien być prowadzony w sposób systematyczny. Program powinien zawierać procedury postępowania na wypadek powrotu osób stosujących przemoc do stosowania zachowań przemocowych.